

Motion till riksdagen 2020/21:2997

av **Michael Anefur m.fl. (KD)**

Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinrätta ANDT(S)-rådet vid Regeringskansliet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det civila samhällets arbete måste prioriteras och uppmuntras och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt kompetenscentrum för ANDTS utifrån STAD:s organisation och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera en vetenskaplig riskbedömning av skadeverkningarna av alkohol, tobak och olika narkotika i den kommande ANDT(S)-strategin och att riskbedömning ska beaktas vid lagstiftning om dessa produkter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en solidarisk och restriktiv alkoholpolitik och om att prioritera det alkoholpreventiva arbetet bland unga och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pandemin har påverkat bruket av ANDTS-produkter och relaterade hälsoeffekter och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att se över Socialstyrelsens riktlinjer angående riskkonsumtion och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gårdsförsäljning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över Systembolagets särskilda service till de lokala alkoholproducenterna och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett narkotikafritt samhälle och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om motstånd mot legalisering och avkriminalisering av narkotika och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt projekt för cannabispreventivt arbete och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att naloxon bör vara tillgängligt även för anhöriga till personer i riskgrupp och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Svensk Antidopings roll i det nationella förebyggande antidopningsarbetet utanför elitidrotten och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett exponeringsförbud för röktaobak och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att analysera kunskapsläget runt e-cigaretters effekt på hälsa och behovet av eventuella lagstiftningsändringar och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera spel om pengar i nästa ANDT(S)-strategi och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om riskklassificering av olika spel om pengar och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en god, tillgänglig och jämlik beroendevård i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hälso- och sjukvården ska vara ensam huvudman för beroendevården och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av en sammanhängande vård- och behandlingskedja vid missbruksproblematik och beroendesjukdom och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om missbruks- och beroendevård inom primärvården och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Kristdemokraterna vill att alla människor ska kunna växa upp och leva utan risk att skadas på grund av eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak eller spelmissbruk (ANDTS). De allra flesta vuxna i Sverige har en låg eller måttlig konsumtion av alkohol. Samtidigt vet vi att alkohol och missbruk av alkohol ligger bakom många av samhällets stora problem som exempelvis våld och annan kriminalitet, splittade familjeförhållanden, trafikolyckor och sjukskrivningar. För Kristdemokraterna är det därför viktigt att stå upp för en solidarisk och restriktiv alkoholpolitik. Tillgängligheten begränsas genom att värna Systembolagets monopol och genom en aktiv prispolitik som via punktskatter gör alkohol dyrare än andra drycker. Det finns starka samband mellan tobaksrökning och flera olika sjukdomar. De tobaksrelaterade samhälls-ekonomiska kostnaderna är höga. Det är därför en angelägen uppgift att förbättra folkhälsan genom att få fler personer att sluta röka och att förebygga så att personer inte

börjar. Dessutom ska det i möjligaste mån förhindras att någon utsätts för passiv rökning. Exponeringsförbud för röktaobak och höjda punktskatter är en viktig del. Kristdemokraterna vill ha ett narkotikafritt samhälle och arbetar således konsekvent för att stoppa alla tendenser till drogliberalisering. En fortsatt restriktiv narkotikapolitik ska kombineras med en god missbruks- och beroendevård.

Många personer som lever med missbruksproblematik eller beroendesjukdom känner stor skuld och skam. För att avstigmatisera är det därför viktigt att konstatera att beroende är en sjukdom – inte resultatet av ett bristande karaktärsdrag. Vissa anser att detta är kontroversiellt men hjärnavbildningsmetodik visar tydligt att långvarigt och upprepat alkohol- eller narkotikaintag ger förändringar i hjärnan. När vi äter god mat, motionerar eller har sex frisätter hjärnans belöningssystem dopamin; vi får en känsla av välmående. När vi dricker alkohol, använder narkotika eller spelar om pengar, aktiveras samma system i hjärnan, men mycket mer dopamin frisätts. Vi upplever en berusande känsla. Vid upprepat berusning minskar emellertid dopaminaktiviteten i belönings-systemet gradvis. Stämningläget i nyktert tillstånd sjunker. Ångest och depression är vanligt. Förändringarna i belöningsystemet gör även att det skapas ett starkt sug efter drogen. Suget driver på ett tvångsmässigt missbruk. Alkoholen eller narkotikan blir då nödvändig för att slippa att må dåligt. Parallellt med förändringarna i belöningsystemet minskar även aktiviteten i den främre delen av hjärnan. Det gör att impuls kontrollen och förmågan att stå emot suget försämras. Det blir svårt att ”nöja sig med” att bara dricka en öl eller ett glas vin. Förändringarna i hjärnan gör att det kan vara övermänskligt att bara ”rycka upp sig” och sluta dricka alkohol eller använda narkotika. Man försummar arbete, familj och barn för att i stället dricka, eller planera för att dricka eller använda narkotika. När vi definierar beroende som sjukdom måste det få konsekvenser i hur dessa patienter bemöts och vilka insatser som erbjuds. Att låta sjukvården få ett ensamt huvudansvar är avgörande för en beroendevård utan skuld och skam.

ANDT(S)-strategin

Den första ANDT-strategin togs fram 2011 under ledning av dåvarande folkhälsominister Maria Larsson (KD). Strategin avslutades 2015 och utvärderingen visade att strategins utformning i stort sett varit ändamålsenlig för att nå regeringens mål om att komma till rätta med de problem som bruk och missbruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak orsakar¹. Den innevarande strategin som löper ut under 2020 har fått utstå viss kritik. Några exempel på den kritik som har framförts är att de organisatoriska förutsättningarna för att strategins mål skulle uppnås på nationell, regional och kommunal nivå försämrades genom att Regeringens råd för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksfrågor (ANDT-rådet) avskaffades, att målen inte var tillräckligt konkreta och mätbara ner på kommunal nivå, att målet med en minskad total konsumtion samt att det specifika mål som gällde att skydda barn från skadeverkningar togs bort med hänvisning till att det ska genomsyra allt arbete.

Regeringen bereder för närvarande den kommande ANDT-strategin. I den aktuella budgetpropositionen beskrivs att den förnyade strategin kommer att ha ett ökat fokus på tidiga och förebyggande insatser för barn och unga samt deras föräldrar och narkotika-

¹ Statskontoret, 2015, Utvärdering av regeringens strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken.

prevention. Kristdemokraterna stödjer denna utgångspunkt för strategin men vill att den även ska omfatta spel om pengar. I följande avsnitt beskrivs Kristdemokraternas ytterligare prioriteringar inför den kommande ANDT(S)-strategin tillsammans med partiets politik inom de olika ANDTS-områdena.

Nationell, regional och lokal organisationsstruktur

För att det systematiska förebyggande arbetet ska blir framgångsrikt är det viktigt med en ändamålsenlig organisationsstruktur och samverkansmodeller på nationell, regional och kommunal nivå. Att återinrätta ANDT(S)-rådet vid Regeringskansliet är angeläget för att säkerställa en god nationell ledning av arbetet. Det civila samhällets arbetet måste också prioriteras och uppmuntras.

Nationellt kompetenscentrum för ANDTS

För att kunna sprida, implementera och kvalitetssäkra verksamma preventiva folkhälso-metoder behöver kommuner och regioner centralt stöd och utbildning, vilket i dag saknas. Det finns flera förebyggande metoder inom ANDTS-området som utvecklats och visats vara framgångsrika. Ett exempel är metoden Ansvarsfull Alkoholserving som organisationen STAD² har tagit fram och utvecklat. Metoden har sedermera spridits till över 200 av landets kommuner men eftersom kommunerna idag inte får något metodstöd håller arbetet på att monteras ned. Det är ett slöseri med statens resurser att ta fram metoder som sedan inte förvaltas.

Organisationen STAD vid Centrum för psykiatriforskning, som organisatoriskt tillhör bland annat Karolinska Institutet, har sedan starten 1995 tagit fram flera framgångsrika ANDT-förebyggande metoder som spridits både nationellt och internationellt. Idag är STAD den största aktören i Sverige inom metodutveckling inom området. Preventionsarbete kräver långsiktighet och problemet idag är att ingen myndighet ansvarar för förvaltning, kvalitetssäkring och vidareutveckling av metoderna. Om inte kommuner och länsstyrelser får stöttning och utbildning i att använda metoderna på rätt sätt kommer resultaten utebli trots satsade resurser. Vi ser redan att metoderna försvagas och i värsta fall inte används av i kommunerna. Eftersom STAD har kompetensen och dessutom regelbundet blir kontaktade av kommuner och länsstyrelser föreslår vi att STAD får i uppdrag att bli ett nationellt kompetenscentrum avseende nämnda metoder samt utveckling av nya. Detta skulle kunna bli en konkret och av kommuner och länsstyrelser mycket efterlängtat åtgärd i den nya ANDT(S)-strategin från och med 2021.

Arbetsmodellen som STAD tillämpar i flera av sina metoder, den så kallade STAD-modellen, är baserad på ett systematiskt folkhälsoarbete som inbegriper att ett ANDTS-förebyggande multikomponentprogram utvecklas, implementeras och utvärderas. Denna arbetsmodell består av tre centrala komponenter: i) samverkan och mobilisering av nyckelaktörer, ii) utbildning av nyckelaktörer och iii) policyarbete och förbättrad tillsyn. Mervärdet av modellen är att det preventiva arbetet kan effektiviseras och synergieffekter uppstå genom samverkan. I dagsläget är det framförallt fyra framgångsrika metoder utvecklade av STAD som är efterfrågade och många kommuner behöver hjälp

² www.stad.org.

med. Dessa metoder har vetenskapligt bevisad effekt och är: Ansvarsfull Alkoholservering, Krogar mot Knark, Fotboll utan Fylla och 100 % Ren Hårdträning.

Kristdemokraterna vill baserat på ovanstående införa ett nationellt ANDTS-kompetenscentrum utifrån STAD:s organisation med uppdrag att förvalta, kvalitetssäkra och vidareutveckla ANDTS-förebyggande metoder som visats vara framgångsrika. Vi avsätter 15 miljoner kronor per år 2021–2023 för detta ändamål inom utgiftsområde 9.

Riskbedömning av ANDT-produkters skadeverkningar

Intag av alla produkter inom ANDT medför negativa hälsoeffekter. Det är dock stor skillnad på vilka skador som kan uppkomma för både individen och dennes omgivning beroende på vilken substans som intas. Det är exempelvis skillnad på rökning av standardcigaretter, e-cigaretter, andra typer av cigaretter och bruk av snus och tuggtobak. I lagstiftningen räknas dock all tobak lika och det innebär att en övergång från rökning till snusning försvåras, trots att vetenskapen pekar på att riskfaktorn är betydligt högre för rökare än snusare. En vetenskapligt genomförd riskbedömning av skadeverkningarna av ANDT-produkter skulle därför vara värdefull vid reglering av lagstiftning inom detta område. Även om alla produkter inom detta område är skadliga för hälsan är det av vikt att klargöra de skillnader som ändå är vetenskapligt påvisade, därför bör en sådan bedömning ingå i nästa version av ANDT-strategin.

Det civila samhället

Kristdemokraterna ser det civila samhället som en stor resurs i det förebyggande folkhälsoarbetet. Så även inom ANDTS-området där det civila samhället fyller en viktig uppgift genom att stödja personer som själva har missbruksproblematik eller lider av beroendesjukdom genom exempelvis vård och behandling. Men också genom att vara till stöd för anhöriga och genom att erbjuda alkohol- och drogfria mötesplatser. Det civila samhället har sammantaget en viktig roll i att uppfylla delar av målen i ANDTS-strategin men också i det förebyggande arbetet riktat exempelvis mot ungdomar som riskerar att hamna i kriminella miljöer. Kristdemokraterna avsätter därför 10 miljoner kronor inom utgiftsområde 9 för att stödja det civila samhällets verksamhet inom ANDT. De är en viktig del i arbetet med att genomföra ANDT-strategin.

Corona-pandemins effekter på folkhälsan kopplat till ANDTS

Hemmiljön, familjelivet och uppväxtförhållandena påverkar vår hälsa och livskvalitet. Det har inte minst blivit synligt under pandemin då många tillbringat extra tid hemma med familjen eller i ensamhet. I ett dokument om covid-19 och mental hälsa, varnar FN för pandemins konsekvenser: ”Många människor är rädda för att bli smittade, att dö eller förlora familjemedlemmar. Andra lider av att vara isolerade och långt ifrån nära och kära. Miljontals bävar för framtiden och ekonomisk kris då de förlorar jobb och inkomster³.”

Den stora osäkerhet som finns kring viruset bidrar till risk för ångest, depression och sömnsvårigheter liksom suicid. Det kan handla om sjukvårdspersonal som levt mitt i

³ Covid-19 and the Need for Action on Mental Health, United Nations policy brief, maj 2020.

krisen, men även de som själva varit sjuka kan ha mardrömmar och känna skuld för att man klarade sig när andra avled. Det drabbar också barn och unga. Även om för- och grundskolor varit öppna i Sverige finns det barn som varit hemma på grund av smittorisk. Gymnasieelever har inte haft någon fristad i skolan utan tvingats till distansundervisning i hemmet. När pressen på familjen ökar finns risk för ökat våld som kan bli förödande.

Den personliga upplevelsen av allt detta kan driva människor till ett ökat intag av ANDT-produkter eller ett okontrollerat spel om pengar. Coronapandemin har uppenbara potentiella negativa effekter på folkhälsan. Det är välkommet att flertalet forskningsstudier med ett ANDTS-perspektiv har initierats inom detta område. Det är viktigt att följa upp resultaten följs upp och beaktas ur ett folkhälsoperspektiv.

Alkohol

Kristdemokraterna står upp för en solidarisk och restriktiv alkoholpolitik som syftar till ett samhälle där alla ska kunna växa upp och leva utan risk att skadas på grund av eget eller andras bruk av alkohol. Även om de flesta dricker måttliga mängder alkohol och förknippar öl och vin med fest, livskvalitet och kulinariska upplevelser, kan alkohol ge allvarliga konsekvenser inte bara för den enskilda brukaren, utan även för omgivningen. Våld och annan kriminalitet, splittrade familjeförhållanden, trafikolyckor och sjukskrivningar är några exempel. Ofta kan också fattigdom och utanförskap kopplas till bruk av alkohol. Vi bär alla dessutom på en medfödd hög eller låg risk för att utveckla ett beroende av alkohol eller andra droger. Risken för skador varierar därför mellan individer, över ålder och beroende på situation och dryckesmönster. Risken för skador av alkohol ökar gradvis med ökande konsumtion. Färsk forskning visar att det inte finns någon tydlig gräns under vilken alkoholkonsumtion är helt riskfri. Baserat på den senaste forskningen är det angeläget att se över Socialstyrelsens riktlinjer angående riskkonsumtion.

En solidarisk och restriktiv alkoholpolitik

Kristdemokraterna står utifrån ett solidariskt och folkhälsobaserat perspektiv upp för en restriktiv alkoholpolitik. Vi värnar Systembolagets monopol där försäljning av alkohol ska ske med ansvar och utan vinstmaximering samt utan erbjudande om merförsäljning. Alkoholmonopolet och en aktiv prispolitik som via punktskatter gör alkohol dyrare än andra drycker, samt restriktiva regler kring marknadsföring av alkoholhaltiga drycker är de viktigaste inslagen i Sveriges restriktiva alkoholpolitik. Kristdemokraterna höjer liksom regeringen skatten på alkohol.

En dom i EG-domstolen 2007 ansåg att ett svenskt importförbud av alkohol inte var förenligt med EU:s regler om fri rörlighet för varor. Sedan dess är det därför möjligt för svenskar att direkt-importera öl, vin och sprit från utlandsbaserade företag utan inblandning från Systembolaget. Det pågår nu en rättsprocess där beslutet i EG-domstolen ifrågasätts utifrån Sveriges alkoholmonopol. Kristdemokraterna följer frågan noga.

Förebyggande insatser

Den senaste (2019) rapporten från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) angående skolungdomars drogvanor visar att andelen alkoholkonsumenter såväl som mängden konsumerad alkohol bland svenska skolelever, i årskurs 9 och gymnasiets år 2, är år 2019 på fortsatt historiskt låga nivåer. Nedgången i

alkoholkonsumtion bland ungdomar i dag jämfört på 80-talet när ca 80 % av ungdomar debuterade under högstadietiden är mycket glädjande. I 2019 års undersökning svarade 42 % av eleverna i årskurs 9 och 69 % av eleverna i gymnasiet år 2 att de druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. I gymnasiet fortsätter alkoholkonsumtionen bland eleverna att minska från föregående år. Men det är värt att notera att i nian tycks nedgången ha bromsat in sedan 2016.

Det är viktigt att samhället vidtar åtgärder för att bibehålla den positiva trenden med minskad alkoholkonsumtion bland unga. Inte minst eftersom de personer som de facto debuterar tidigt inte sällan har ett riskbrytande beteende kring alkohol och droger samt lider av psykisk ohälsa. Den unga hjärnan är därtill mycket känslig för alkoholens effekter och risken att hamna i missbruk och beroende är kraftigt förhöjd vid en alkoholdebut under tonårstiden. Denna riskgrupp kommer därför med stor sannolikhet behöva omfattande insatser av samhällets gemensamma resurser senare i livet. Med andra ord är ett framgångsrikt alkoholpreventivt arbete och insatser för att fånga upp ungdomar med alkoholproblematik tidigt viktiga. Framför allt för de drabbade personerna och deras familjer, men även ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Kristdemokraterna anser att ett starkt alkoholpreventivt arbete ska vara ett prioriterat område i den kommande ANDT(S)-strategin.

Det är också värt att notera att äldres alkoholkonsumtion har ökat under de senaste åren i jämförelse med andra åldersgrupper men också i absoluta tal⁴. Därtill har den alkoholrelaterad dödlighet ökat bland äldre. Det är därför angeläget att identifiera effektiva insatser för att motverka och förebygga riskkonsumtion bland äldre.

Gårdsförsäljning av lokalproducerad alkohol

Kristdemokraterna är principiellt inte emot gårdsförsäljning av lokalproducerad alkohol i små volymer. Vår ståndpunkt är att Systembolagets detaljhandelsmonopol ska värnas. Om gårdsförsäljning skulle visa sig vara förenligt med Systembolagets monopol så skulle vi vara positiva till ett sådant införande. Där är vi dock inte idag. Frågan har utretts flera gånger och slutsatsen har varit att om enbart svenska tillverkare får sälja sina produkter direkt till konsument på tillverkningsstället är det diskriminerande samt strider mot EU-rätten. Detta med anledning av att ett enskilt land inte får diskriminera utländska producenter eller produkter. Kristdemokraterna har därför ställt sig bakom det tillkännagivande som riksdagen gav till regeringen 2018 om att under förutsättning att Systembolagets detaljhandelsmonopol kan upprätthållas verka för en lagstiftning som möjliggör gårdsförsäljning i begränsad utsträckning.

Systembolagets utvidgade service

Genom Systembolagets så kallade utvidgade service ges de lokala alkoholproducenternas möjlighet att sälja sina produkter samtidigt som alkoholmonopolet värnas. Det går numera att beställa en gårds lokalproducerade varor till närmaste Systembolag. Varorna levereras fritt för såväl kund som leverantör. Lokala produkter har numera särskild hyllmärkning i butiken och såväl sortimentet som försäljningsvolymen har utökats på senare år. Kristdemokraterna ser positivt på denna service och anser att det är värt att det i samverkan med lokala producenterna görs en översyn kring möjligheten att utveckla

⁴ Andreasson S, Chikritzhs T, Dangardt F, Holder H, Naimi T, Stockwell T (2019) Alkoholen och samhället 2019: Alkohol och äldre, Stockholm: Svenska Läkaresällskapet, Svensk sjuksköterskeförening, CERA & IOGT-NTO.

servicen ytterligare för att tillfredsställa de lokala producenternas behov av att sälja sina produkter till en bredare kundkrets.

Narkotika

Kristdemokraterna vill ha ett narkotikafritt samhälle och arbetar konsekvent för att stoppa alla tendenser till drogliberalisering. Antalet döda och skadade på grund av narkotikamissbruk ska minska. Det är också prioriterat att minska dödligheten bland ungdomar kopplat till experimenterande med droger. Ett effektivt förebyggande arbete, en bra vård och behandling för den som fastnat i missbruk och beroende tillsammans med brottsbekämpande insatser från tull och polis är viktigt. Sedan 2011 har polis och tull rätt att beslagta preparat som är misstänkt farliga. En åklagare kan besluta att varorna ska förstöras. Relevanta myndigheter har också möjlighet att beställa nya preparat på Internet för att skynda på narkotikaklassningen. Hittills har samhället ofta legat steget efter, men vi får inte ge upp kampen mot nätdrogerna.

Utredning av narkotikapolitiken

Tidigare i år ställde Kristdemokraterna, tillsammans med samtliga övriga partier i Sveriges riksdag, sig bakom följande tillkännagivande till regeringen:

Sverige behöver en nollvision och en nolltolerans mot narkotikarelaterade dödsfall. I första hand ska fokus ligga på att förebygga så att människor väljer att inte använda narkotika. Vidare bör man uppmärksamma individen och dennes rätt att få det stöd och den behandling han eller hon behöver för sin beroendesjukdom. Evidensbaserad behandling är det som hjälper människor tillbaka till ett fungerande liv.

Enligt vår mening måste en fortsatt restriktiv narkotikapolitik kombineras med en god missbruks- och beroendevård som innehåller insatser för skademinimering, som exempelvis minskad spridning av blodsmittor. Vi anser därför att den nuvarande narkotikapolitiken bör utvärderas i syfte att säkerställa att svensk narkotikapolitik är förenlig med kraven på evidensbaserad vård, beprövad erfarenhet och skademinimering.

Enligt den aktuella budgetpropositionen bereds tillkännagivandet för närvarande vid regeringskansliet.

Nej till avkriminalisering och nej till legalisering

Kristdemokraterna är emot avkriminalisering av innehav av narkotika för eget bruk. Bruk av narkotika är skadligt för hälsan, medför ett stort mänskligt lidande och många negativa effekter i samhället kopplat till exempelvis kriminalitet. Användande av narkotika ska därmed inte uppmuntras genom att trösklarna för att prova sänks. Det vore fördömande om så skedde. En fördel med Sveriges nuvarande system är också att en polis som möter en ungdom som är påverkad eller innehar cannabis har rätt att ta personen till Maria Ungdom eller motsvarande beroendevård. Det ger en möjlighet att bryta ett missbruk tidigt – innan det övergår till ett tyngre beroende.

Kristdemokraterna är också emot all form av legalisering av narkotika. Liberaliseringsströmningarna förespråkar främst legalisering av cannabis men Kristdemokraterna är fast övertygade om att de dokumenterade negativa effekterna av cannabis är alltför stora. En legalisering medför en ökad tillgänglighet vilket ökar risken för att ungdomar börjar använda cannabis. Det är också värt att notera att koncentrationen av THC, som ger ruseffekten, är flerfaldt högre i cannabis idag än vad den var för 20 år sedan. Det

finns säkerställda samband mellan cannabissmissbruk i tonåren och ökad risk att inte slutföra skolan, att utveckla beroende samt ökad psykisk ohälsa och kognitiva funktionsnedsättningar i vuxen ålder.

Kristdemokraterna är kritiska till den pågående etableringen av ”cannabiskliniker” där ett läkemedelsföretag är ägare samtidigt som verksamheten fokuserar på att förskriva och behandlar patienter med de cannabispreparat de framställer. Oaktat att det är cannabispreparat som är grunden i verksamheten strider den i Kristdemokraternas mening mot den etiska grundprincipen att en patient ska kunna förvänta sig att få den behandling som är bäst lämpad för att bota eller lindra sjukdom. Om det finns ekonomiska vinstintressen och en direkt koppling mellan vårdgivaren och tillverkaren av ett visst läkemedel kan patienten inte vara säker på att han eller hon får den bästa behandlingen. Därtill är det problematiskt om en vårdgivare bedriver vård med utgångspunkt från ett läkemedel och inte en medicinsk åkomma. I hälso- och sjukvårdslagen definieras hälso- och sjukvård som åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Patientsäkerheten riskerar att hotas om man redan vid behandlingens början utgår ifrån att det är ett visst läkemedel som ska bota eller lindra sjukdomen.

Förebyggande insatser

För att motverka liberaliseringsströmningarna är det viktigt med målgruppsanpassade och forskningsbaserade informationsinsatser för att öka kunskapen om cannabis negativa effekter på hälsa och social utveckling. Under den första ANDT-strategin som initierades av Kristdemokraterna inrättades projektet Trestad2 – storstädernas satsning mot cannabis som pågick mellan 2012 och 2015. Inom projektet samverkade de tre storstäderna utifrån syftet att motverka den höga cannabisanvändningen i storstäderna och en liberal attityd till cannabis. Insatser genomfördes i samverkan med bland annat relevanta verksamheter inom stadsdelarna, länsstyrelserna, dåvarande ANDT-sekretariatet, akademien, polis och sjukvården för att stärka och utveckla både det drogförebyggande och det rehabiliterande arbetet. Arbetet resulterade i en större tydlighet i de metoder som används och pekat ut en del problem vilket ger möjligheter till vidareutveckling av insatser och en förbättrad implementering lokalt. Kristdemokraterna anser att ett liknande nationellt projekt bör vara en del av den kommande ANDTS-strategin för att stärka och samordna det cannabispreventiva arbetet. Projektet bör rymmas inom det föreslagna ANDTS-kompetenscentrets samordningsuppdrag.

Narkotikaklassade läkemedel

Anmälningarna till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, som rör överförskrivningar av narkotiska läkemedel har ökat de senaste åren. Det handlar bland annat om värktabletter och lugnande mediciner. Det förekommer att personer går till flera olika läkare för att få narkotikaklassade läkemedel utskrivna. Eftersom läkarna i dag inte alltid kan se varandras förskrivningar är det svårt att kontrollera och förhindra denna överförskrivning av narkotiska läkemedel. Kristdemokraterna tog 2011 initiativ till en nationell läkemedelslista för att ge patienten, vårdgivaren och apoteken fullständig information om förskrivna läkemedel. Regeringens införande har tagit tid, och corona-pandemin har försenat processen ytterligare, men i maj 2021 kommer den på plats. Den nationella läkemedelslistan kan bidra till förbättrad kontroll och reglering av förskrivning av narkotiska läkemedel. Kristdemokraterna kommer noga följa frågan.

Sprututbytesprogram

Kristdemokraterna är positiva till utbyggnaden av sprututbytesprogrammet då det har dokumenterad effekt på riskbeteenden, det vill säga att de som söker sig till sprututbytet i mindre utsträckning delar använda verktyg med varandra. Detta är viktigt inte minst eftersom ny smitta av t.ex. hepatit C vanligtvis sker inom ett par år efter injiceringsdebut. Genom att minska smittspridningen av framför allt hepatit C och hiv kan unga människor skyddas från att bli smittade tidigt i livet vilket sparar mycket lidande och även sjukvårdskostnader. Sprututbytet förbättrar också förutsättningarna för beroendevården att nå ut med hjälpinsatser till individer som annars inte skulle uppsöka vården. En rädsla som finns är att ett utbrett sprututbytesprogram skulle leda till en ökad drog-användning, men det finns ganska omfattande forskning på det området och inga studier visar ett ökat droginlag vare sig på individ- eller samhällsnivå. Kristdemokraterna kommer följa den nationella utbyggnaden av sprututbytesprogrammen.

Bred tillgänglighet av naloxon

Den narkotikarelaterade dödligheten i Sverige är oacceptabelt hög, även om det är värt att notera att en rapport från Folkhälsomyndigheten nyligen visar att dödligheten minskade med tio procent 2018. Orsaken är inte fastställd, men sannolikt är en bidragande orsak den ökade tillgången till naloxon – ett läkemedel som kan häva en opioidöverdos.

Kristdemokraterna har varit drivande för att naloxon ska vara tillgängligt för närstående samt polis och räddningstjänst vid risk för överdosering av opiater. Naloxon kan inte missbrukas och är inte beroendeframkallande. Att snabbt kunna ge en livräddande hjälpinsats vid en eventuell överdos är därför mycket viktigt. Det är glädjande att Socialstyrelsen och Läkemedelsverket nyligen har gjort ändringar i sina föreskrifter som möjliggör att i) förskrivare får lämna ut naloxon direkt till patienter, i stället för att läkemedlet förskrivs på recept och hämtas ut på apotek, ii) sjuksköterskor får förskriva naloxon under vissa förutsättningar och iii) icke legitimerad personal i ambulans och inom räddningstjänst får administrera naloxon vid opioidöverdos. Vi välkomnar också att Socialstyrelsen har uppdaterat de nationella riktlinjerna för vård och stöd vid missbruk och beroende avseende naloxon⁵. Rekommendationen säger att hälso- och sjukvården bör erbjuda naloxon till personer i riskzonen för opioidöverdos, och att förskrivningen ska kombineras med en utbildningsinsats. Kristdemokraterna avser att följa hur den ökade tillgängligheten av naloxon förbättrar utgången vid överdosering av opiater men anser också att det är angeläget att även anhöriga till personer i riskgrupp ges tillgång till naloxon för att kunna ge en livräddande hjälpinsats vid en överdos.

Dopning

Antidopningsarbetets huvudsyfte är att skydda de rena idrottsutövarna och säkerställa deras rätt att delta och tävla i en idrott som är fri från dopning. En avgörande faktor för att säkra ett framgångsrikt antidopnings-arbete är att WADA (World Anti-Doping Agency) och nationella antidopningsorganisationernas (NADO, National Anti-Doping Organizations) arbete genomsyras av transparens och organisatoriskt oberoende. Kristdemokraterna har under tidigare år motionerat i riksdagen om att Svensk Antidoping

⁵ Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende: stöd för styrning och ledning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.

ska vara organisatoriskt oberoende från Riksidrottsförbundet. Det är en trovärdighetsfråga för att Sverige ska kunna upprätthålla en internationellt ledande position inom antidopningsarbetet. Kristdemokraterna välkomnar därför att Riksidrottsförbundet har beslutat om att Svensk Antidoping ska vara en fristående och oberoende NADO. Vi har noterat att omorganisationen är påbörjad och kommer följa arbetet.

Förebyggande insatser

Utanför elitidrotten består dopningsanvändarna framför allt av unga män som tränar på gym och använder anabola androgena steroider (AAS) för att snabbt bli mer muskulösa. Bruk av AAS medför stora fysiska och mentala hälsorisker varför det preventiva arbetet är viktigt. Nätverket mellan STAD och Prevention av dopning i Sverige (Prodis) driver ett ambitiöst antidopningsarbete med informationskampanjer och utbildning av gympersonal men har haft svårt att nå ut till alla gym. I Danmark är det obligatoriskt att synliggöra om man samarbetar med den danska antidopningsorganisationen eller inte, en form av antidopningslicensiering som är värd att utvärdera även i Sverige. Den nya antidopningsorganisationen kommer ha en viktig roll i att leda och samordna det nationella förebyggande antidopningsarbetet utanför elitidrotten.

Tobak

Tobaksrökning är fortfarande västvärldens enskilt största folkhälsoproblem som kan förebyggas och beskrivs av Världshälsoorganisationen (WHO) som en global epidemi som årligen dödar 5,4 miljoner människor. Rökning är den enskilt största påverkbara orsaken till en rad allvarliga sjukdomar inklusive hjärt-kärlsjukdomar och cancer. Förutom lidande för den drabbade och dennes anhöriga påverkas samhällsekonomin av varje cancer- och sjukdomsfall. Direkta vårdkostnader, läkemedel, strålbehandling och kirurgi är några kostnader vid sidan av sjukfrånvaro. Det är otvetydigt så att ett aktivt folkhälsoarbete inom tobaksområdet ger stora vinster för den enskilda människan och för samhället i stort. Det är därför en angelägen uppgift att få fler att sluta röka och att förebygga så att personer inte börjar. Det ska vara svårt att börja och lätt att sluta röka. Dessutom ska det i möjligaste mån förhindras att någon utsätts för passiv rökning.

Förebyggande insatser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysnings (CAN) rapport från 2019 om drogvanor hos elever i årskurs 9 och andra året på gymnasiet visar att tobakskonsumtionen bland niondeklassare minskat påtagligt under 2000-talet, även om senaste åren visar på stagnation. Nedgången av andelen rökare i årskurs 9 är statistiskt säkerställd sedan 2012. Liksom i tidigare undersökningar var det i årets undersökning fler flickor (12 %) än pojkar (8 %) som rökte, medan pojkarna å andra sidan snusade i större utsträckning. 2019 års undersökning visar att det skett en kraftig nedgång bland flickor de senaste åren, medan det varit på en oförändrad nivå för pojkarna. Totalt sett är andelen rökare i årskurs 2 ungefär lika mellan flickor och pojkar 2019, 19 %. Även i denna årskurs var snusning betydligt vanligare bland pojkar. Andelen snusare både i årskurs 9 och på gymnasiet har ökat de senaste åren, särskilt bland flickor på gymnasiet. Frågor om användning av e-cigarett introducerades år 2014 och andelen som provat detta har sedan dess legat på högre nivå jämfört med startåret. I årets undersökning

svarade 33 procent av eleverna i årskurs 9 att de någon gång använt e-cigarett. Motsvarande siffror för gymnasiet var 37 procent.

Att upprätthålla ålderskontroller och arbeta med program som aktivt stödjer ungdomar att välja en rök- och drogfri livsstil är fortsatt viktigt för att ännu färre ungdomar ska börja röka. Att rökningen kraftigt minskar bland ungdomar visar att de insatser som hittills gjorts uppenbarligen har haft effekt. Kristdemokraterna anser att det är viktigt med fortsatta insatser för att ännu färre ungdomar ska börja röka och för att de som är rökare ska sluta röka. Ungdomsmottagningarna har ett högt förtroende när det gäller informationsinsatser riktade till ungdomar och är därmed viktiga också i folkhälsoarbetet.

Flera insatser har även gjorts för att minska passiv rökning. Tobakslagen säger att alla arbetsplatser ska arbeta aktivt för att försöka minska risken för passiv rökning. Det finns idag många rökfria arbetsplatser och kommunerna bör uppmuntras att skapa fler rökfria miljöer. En angelägen uppgift för kommuner och länsstyrelser är att utöva tillsyn på skolgårdar där det ska råda rökförbud. Vi står även bakom tobakslagens förbud mot att röka på restauranger, i offentliga lokaler eller i lokaler för barnomsorg eller sjukvård.

Det är också angeläget att arbeta preventivt kring bruket av e-cigarett. Nyligen presenterade Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) en kunskapsöversikt över den vetenskapliga litteraturen runt e-cigarett⁶. Rapporten visar sammantaget att det är troligt att personer som använder e-cigarett efterhand påbörjar bruk av röktaobak. Bland personer som använder röktaobak och även använder e-cigarett går det inte att avgöra om förekomst av rökstopp är vanligare än bland personer som inte använder e-cigarett. Nyligen aviserade USA att de kommer att införa ett förbud mot smaksatta e-cigarett och inhalatorer. Kristdemokraterna anser baserat på ovanstående att Socialstyrelsen bör analysera kunskapsläget runt e-cigaretters effekt på hälsa och därefter lämna rekommendationer för eventuella lagstiftningsändringar.

Rökförbud på allmänna platser

Ett antal lagändringar har genomförts under de senaste åren i syfte att minska användandet av tobak. Det gäller exempelvis en skärpning av tobakslagen avseende kontroll av åldersgräns och tillsyn av försäljning av tobaksvaror. Kristdemokraterna står bakom dessa lagskärpningar men vill även införa ett exponeringsförbud för röktaobak.

Den 1 juli 2019 blev det förbjudet med rökning vid till exempel uteserveringar, busshållplatser och offentliga entréer. Kristdemokraterna ställer sig helt bakom intentionen med att minska rökandet i utomhusmiljöer. Ingen ska behöva utsättas för passiv rökning. Kristdemokraterna röstade emellertid emot förslaget i riksdagen då vi anser att det egna ansvaret att visa hänsyn för sin omgivning inte går att frammana enbart genom strängare lagstiftning. Kristdemokraterna föreslog därför att möjligheten för kommuner och andra markägare att genom den lokala ordningsstadgan införa rökfria zoner skulle vidgas. I enlighet med den kristdemokratiska ideologin ska vi lämna utrymme för den enskilda människans valfrihet. Att genom lag förbjuda något bör därför användas med stor försiktighet och enbart då motsvarande resultat inte går att nå på annat sätt. Kristdemokraterna menade därför att lokala ordningsföreskrifter tillsammans med visad hänsyn skulle kunna ha samma positiva och normerande effekt som ett nationellt rökförbud på allmänna platser. När lagen nu varit på plats ett tag får vi konstatera att den har emottagits väl bland allmänheten och näringsidkare och ställer oss

⁶ SBU, 2020, Samband mellan snus, e-cigarett och tobaksrökning – en systematisk översikt.

därför bakom rådande lagstiftning. Ett problem som dock uppstått och är värt att notera är att nedskräpning av kastade fimpar har ökat vilket bidrar till otrivseln i gatumiljön.

Spel om pengar

Omkring 300 000–400 000 personer i Sverige har någon grad av spelproblem när det gäller spel om pengar. Inom gruppen finns det ca 45 000 personer som har ett utvecklat spelproblem och 15 procent av dem som spelar varje månad på spel med hög risk har ett problemspelande. Drygt 165 000 personer delar hushåll med någon som har ett problemspelande. Av dessa är 68 000 barn. Problem med spel om pengar är en folkhälsofråga. Det är därför angeläget att inkludera spel om pengar och arbetet för att förebygga spelberoende i den kommande strategin och betona detta genom att lägga till ett ”S” i ANDTS-strategin.

Sjukvård och socialtjänst är sedan den 1 januari 2018 skyldiga att erbjuda utredning och behandling. Det innebär att kommuner och regioner blivit ålagda att förebygga spelproblem. De ska också erbjuda stöd och behandling till personer som har allvarliga problem med spel om pengar. Det är därför välkommet att regeringen i den aktuella budgetpropositionen uttrycker att de vill säkerställa att det förebyggande arbetet kring spelproblem i kommuner och regioner får bra förutsättningar, och kan bidra till fortsatt kunskapsutveckling inom området. Kristdemokraterna menar att partiets föreslagna nationella kompetenscentrum för ANDTS kan vara en viktig aktör i detta arbetet.

Det är fortsatt så att män spelar mer om pengar än vad kvinnor gör, men oroande forskning vid Lunds Universitet visar att andelen med problemspelanden är högre bland kvinnor än män⁷. Snabba internetspel om pengar har hög beroendepotential och nät-casino utgör huvudproblemet för majoriteten av svenska problemspelare med avseende på spelproblem och skuldsättning. Det är snabba och höggradigt beroendeframkallande spel som dominerar reklamen vilket är problematiskt. Det kan också ifrågasättas att den riskklassificering som tillämpas vid vissa landbaserade spelformer (casino) och gör att de blir särreglerade på grund av sin beroendepotential, inte tillämpas för nätspel och reklam för nätspel. Frågan bör utredas.

Den 1 januari 2019 infördes en ny spellag som innebär en licensmarknad. Enligt spellagen har spelbolagen en omsorgsplikt att skydda spelare mot överdrivet spelande genom att kunna identifiera och ingripa vid spelbeteende som tyder på överdrivet spelande. Bland annat har ”Spelpaus.se” introducerats vilket innebär att alla spel via internet ska erbjuda möjlighet för spelarna att stänga av sig från alla licenshavare genom ett centralt nationellt register, spelpaus.se. Allt detta är positivt och välkommet. Det är för tidigt att dra några slutsatser av den nya spellagen, men vi följer utvecklingen och tillämpningen av lagen och är beredda att lägga nya förslag om det behövs fler åtgärder.

⁷ Anders Håkansson and Carolina Widinghoff, Psychol Res Behav Manag. 2020 Aug 18;13:681-691 Gender Differences in Problem Gamblers in an Online Gambling Setting.

Vård och behandling av missbruk och beroendesjukdom

I Sverige dricker ungefär en miljon personer (över 15 år) så mycket alkohol att de skadar eller riskerar att skada sin hälsa. Av dessa har ca 350 000 utvecklat ett beroende. Bland personer med missbruk eller beroendesjukdom, oavsett om det är kopplat till alkohol, narkotika eller spel om pengar, är det vanligt med samsjuklighet med annan psykisk ohälsa. Trots att beroende är definierat som en sjukdom lever de drabbade och deras familjer ofta med stort stigma. Myten om att beroende skulle vara resultatet av en karaktärssvaghet lever dessvärre kvar. Kristdemokraterna menar att dagens delade ansvar för missbruks- och beroendevård mellan kommunens socialtjänst och regionens sjukvård är problematisk ur flera aspekter. Majoriteten av personer som uppfyller kriterierna för alkoholberoende eller riskbruk är socialt väl fungerande med bostad och arbete. Trots detta är det vanligtvis socialtjänsten som är den första kontakten vid alkoholproblematik, oavsett behov av sociala insatser eller inte. Vid svårare beroendeproblematik och samsjuklighet medför det delade huvudmannskapet att människor med stora vårdbehov ramlar mellan stolarna och blir utan den behandling som krävs för ett svårt sjukdomstillstånd. Kristdemokraterna anser att en sammanhängande vård- och behandlingskedja med samordnade insatser som hela vägen från upptäckt, via behandling, till boende, fritid och arbete utgår från personens behov är grundläggande för en beroendevård utan skuld och skam.

Sjukvården som ensam huvudman för missbruks- och beroendevården

Både socialtjänst och sjukvård har viktiga uppgifter inom missbruks- och beroendevården. Alliansregeringen införde därför under Kristdemokraternas ledning överenskommelser mellan de båda huvudmännen om krav på upprättande av samordnade individuella vårdplaner (SIP). Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vårdanalys) visade att 19 av 21 regioner har länsöverenskommelser på plats 2017 men bara 62 procent av de 246 svarande kommunerna uppgav att det fanns lokala överenskommelser⁸. Trots vikten av god samverkan mellan primärvården, psykiatri, beroendemottagningar och socialtjänsten beskriver huvudmännen upplevelsen av att det varit svårt att komma överens om ansvarsfördelningen. Enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) öppna jämförelser 2020 kvarstår flera förbättringsområden sedan tidigare år. Det finns bland annat behov av att utveckla arbetet med överenskommelser kring samverkan mellan kommun och regionen och att göra brukarorganisationer delaktiga i processen⁹. Huvudmännens samarbetsproblem medför dessvärre att många människor på grund av dagens organisation inte får den vård och behandling de behöver för att komma ur sin missbruksproblematik och beroendesjukdom.

Som nämnts ovan är majoriteten av personer som uppfyller kriterierna för alkoholberoende eller riskbruk socialt väl fungerande med bostad och arbete. Trots detta är det vanligtvis socialtjänsten som är den första kontakten vid alkoholproblematik, oavsett behov av sociala insatser eller inte. Detta är problematiskt då en studie från Göteborg¹⁰

⁸ Att komma överens – En uppföljning av överenskommelser inom missbruks- och beroendevården (2017:1).

⁹ Öppna jämförelser, SKR, 2020.

¹⁰ Hausken m.fl., 2016, Läkartidningen.

visar att mindre än en procent skulle vilja söka hjälp för sin alkoholproblematik via socialtjänsten och att ca 60 procent önskar söka hjälp inom hälso- och sjukvården. Effekten blir att många som är i behov av vård inte söker hjälp för sin alkoholproblematik.

Problemet med det dubbla huvudmannaskapet blir särskilt tydligt vid så svår samsjuklighet att det krävs tvångsvård. Sjukvården behandlar då de akuta psykiska symptomen, men så fort de är under kontroll tar sjukvårdens ansvar slut. Trots att svåra problem kopplade till beroendesjukdomen kräver sjukvårdsbehandling slussas personen vidare till kommunens socialtjänst. Ingen tar ett övergripande helhetsansvar för personer med omfattande vårdbehov. Samtidigt gör ingen fel enligt gällande lag.

Kristdemokraterna anser utifrån de många negativa aspekterna med det dubblas huvudmannaskapet, och utifrån det faktum att beroendesjukdom de facto är en sjukdom, att ansvaret för missbruks- och beroendevården bör överföras på regionen som ensam huvudman. Detta var något som förespråkades redan av Missbruksutredningen som presenterades 2011.

Kristdemokraterna har drivit huvudmannaskapsfrågan i riksdagen och gläds åt att en enig riksdag 2019 ställde sig bakom ett tillkännagivande till regeringen angående att en huvudman ska ansvara för vården av personer som lider av beroendesjukdom i kombination med annan psykisk ohälsa. Det tog ett år efter riksdagens eniga beslut, men nyligen tillsatte regeringen Samsjuklighetsutredningen¹¹ utifrån tillkännagivandet. Direktivet till utredningen är att skapa bättre förutsättningar för att barn och vuxna med allvarliga beroendeproblem och samtidig psykisk ohälsa ska kunna få en samordnad, behovsanpassad och patientcentrerad vård och omsorg som är av hög kvalitet och som kan erbjudas på lika villkor i hela landet. Utredningen omfattar såväl medicinska som farmakologiska, psykiatriska och sociala insatser. Kristdemokraterna ställer sig bakom direktivet och kommer noga följa utredningens arbete.

Genom att låta regionerna och hälso- och sjukvårdslagen bli styrande även inom beroendevården, kan tillgängligheten till vård och behandling säkras för denna patientgrupp. Samtidigt är det viktigt att tillförsäkra att de personer med missbruks- eller beroendeproblematik som är i behov av sociala insatser garanteras det även när den regionala sjukvården är ensam huvudman för missbruks- och beroendevården.

Missbruks- och beroendevård inom primärvården

Lättillgänglig vård i en avstigmatiserad vårdmiljö är avgörande för att möta behovet av vård för den stora grupp av socialt väletablerade personer som har ett skadligt alkoholbruk. En avhandling från Karolinska institutet visar att kort insats inom primärvården kan erbjuda effektiv behandling till dessa personer. Riddargatan 1 – mottagningen för alkohol och hälsa, som ligger i Stockholm, är ett gott exempel på en väl fungerande verksamhet med uppdraget att erbjuda beroendevård till personer som dricker för mycket, men som inte har andra sociala hjälpbehov. Dessa mottagningar har med andra ord helhetsansvaret för patienterna. Att erbjuda hjälp till dem som behöver sluta dricka eller minska sin alkoholkonsumtion innan allvarliga sociala eller hälsorelaterade konsekvenser uppstår är en social investering och bör prioriteras inom primärvården i en högre grad än vad som görs idag. En utbyggd primärvård med fler allmänspecialister och distriktsköterskor ger bättre förutsättningar att aktivt arbeta med frågorna. Det är av värde inte bara för personen som lider av missbruks- och beroendeproblematik utan också för nära

¹¹ Samsjuklighetsutredningen, S2020:08.

anhöriga och familj. En undersökning från CAN visar att 320 000 barn far illa av sina föräldrars alkoholkonsumtion¹².

Specialiserad beroendevård och tvångsvård

Många personer med missbruksproblematik lider samtidigt av svår psykisk sjukdom. I dag finns en gränsdragningsproblematik mellan lagen om vård av missbrukare (LVM) å ena sidan och lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT) å andra sidan. För personer som bedöms vara i störst behov av tvångsåtgärder kopplade till sitt missbruk tillämpas som regel LVM, medan den psykiatriska tvångsvården vid till exempel behandling av akuta psykiska komplikationer efter avgiftning används som en sista utväg. Följden blir att människor som är i behov av såväl psykiatrisk tvångsvård som vård enligt LVM inte får den hjälp de behöver och hamnar i kläm mellan olika lagstiftningar. Därför bör möjligheterna till en gemensam tvångslagstiftning för personer med behov av insatser från såväl missbruksvården som psykiatrin utredas snarast. Det är glädjande att även detta förslag fick stöd ifrån en enig riksdag i maj 2019 och att Samsjuklighetsutredningen har i uppdrag att analysera för- och nackdelar med en gemensam lagstiftning för personer som vårdas utan samtycke enligt LVM eller LPT. Kristdemokraterna kommer att följa utredningens arbete och förslag noggrant.

Läkemedelsassisterad behandling för opioidberoende

Nyligen kom en studie¹³ som visar att majoriteten av de studerade 180 personerna som dött av överdoser hade haft kontakt med socialtjänsten, men endast 75 procent av har varit i kontakt med någon del av sjukvården under sitt sista levnadsår. Trots att mer än 80 procent av de narkotikarelaterade dödsfallen orsakades av opioider var det bara en fjärdedel som fått läkemedelsassisterad behandling för opioidberoende (LARO) under det sista levnadsåret. Då LARO minskar narkotikadödligheten ska den vara tillgänglig i hela landet. Men läckaget av narkotiska läkemedel måste minska. Ökad kunskap bland vårdpersonalen runt uppföljning och riskbedömning av patienter samt användandet av långtidsverkande läkemedel och beredningsformer som minskar missbruksrisken tror vi kan minska läckaget. Kristdemokraterna välkomnar därför Socialstyrelsens kunskapsstöd som nyligen presenterades inom detta område¹⁴.

Socialtjänstens ansvar vid missbruks- och beroendeproblematik

Det är viktigt att tillförsäkra att de personer med missbruks- eller beroendeproblematik som är i behov av sociala insatser garanteras det även när den regionala sjukvården är ensam huvudman för missbruks- och beroendevården. Samverkan måste fortsatt ske mellan kommun och region men när det är en aktör som har huvudansvaret minskar risken för att personer hamnar mellan stolarna och blir utan vård och behandling. Kristdemokraternas socialtjänstpolitik återfinns i kommittémotionen ”En Socialtjänst att lita på”.

¹² Rapport 185 från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, (Stockholm 2019).

¹³ Lisa Andersson, Anders Håkansson, Peter Krantz & Björn Johnson (2020) Harm Reduction Journal (17),5 Investigating opioid-related fatalities in southern Sweden: contact with care-providing authorities and comparison of substances.

¹⁴ Socialstyrelsen 2020, Läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende Kunskapsstöd – i hälso- och sjukvård och socialtjänst

Michael Anefur (KD)

Pia Steensland (KD)

Roland Utbult (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Guðrun Brunegård (KD)